

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden küldemény a szerkesztőség czíme alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DÍJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Dr. Berzeviczy és a debreczeni egyetem.

(Folytatás.)

Dr. Berzeviczy a harmadik állami egyetemnek, a melynek céljául a magyar fajú elemek erősítését, a nem magyar fajúak megnyerését tekinti, — legalkalmasabb székhelyül az ország szélén, Bécs közvetlen szomszédságában fekvő Pozsonyt tartja s előnyeinek elsorolásában nem igen fukarkodik a szóval. Szerinte a pozsonyi egyetem azon felsővidéki s túl a dunai tanulókat, a kik most Bécsbe tódulnak, ettől visszatartaná s az országban marasztalná. Hogyan, miért? e kérdésre nem ad feleletet. Azon körülmény, hogy Pozsonyt közelebb kapnák, mint Bécsset, nem valószínű, hogy a kifelé készülöket feltartóztatná, mert a két város távolsága oly jelentéktelen, hogy az útiköltség számításba sem vehető. Bécs vonzó erejét csak úgy lehetne legyőzni, ha azon előnyöket, a melyek a tanuló ifjuság számára, ott kínálkoznak, Pozsony is megadhatná. Erre azonban nincs kilátás. Bécs egyaránt vonzza a gazdag és a szegény fiatalságot. A gazdagokat azért, mert pénzökért mindazt feltalálhatják benne, a mit egy nagy világváros nyújtani képes. Ezekről nem várhatjuk, hogy a pozsonyi egyetem kedvéért egy kis vidéki városka szegényes viszonyai közé temetkezzenek. A szegény tanulókat pedig azért vonzza, mert ott nagyobb kilátásuk van arra, hogy oly keresetforrásokat találhatnak, a melyekből míg egyrésztől magokat önerejükben fentartják, egyúttal pályájokat is elvégezhetik. Pozsony a szegény tanulóknak nagyon is szűk és számba sem igen vehető keresetforrást nyújtana. Ezeket tehát csak úgy vonzaná magához, ha ingyenes vagy nagyon olcsó ellátásban részesülhetnének benne. Pozsonyról pedig köztudomásu, hogy az ország legdrágább városa.

Az egyetemnek tehát mindenekelőtt bő forrásokkal rendelkező mensa academicaról kellene gondoskodnia. A közadakozás erre nem sok kilátást nyújt, ennél fogva az állam pénztárát kellene e célra is jelentékeny terhekkel megróni.

Sajátságos a dr. Berzeviczy nézetében, hogy míg a magyar tanuló ifjuságot testi tekintetben mindenképen távol akarná tartani Bécsből: addig szellemi tekintetben nemcsak a tanulókat, hanem a tanárokat is úgyszólván Bécs szárnyai alá helyezné. Azt mondja ugyanis, hogy „a Pozsonyban felállítandó egyetemnek úgy tanárai, mint hallgatói Bécs gazdag gyűjteményeit, tudományos intézeteit, sőt esetről-esetre a kiváló tudósaival való közvetlen szellemi érintkezést is tanulmányaikban, tudományos munkáikban fölhasználhatnák.“ — A pozsonyi egyetem ilyenformán a bécsinek csak mintegy expositurája lenne s ha mind a tanuló, mind a tanár Bécsbe rándulgatna, valahányszor csak valami érdemes látni vagy hallani valót élvezni akar: ezzel nem tudom, hogy hazai szegényes viszonyainkat mint kedveltetnők meg velök. Sőt meglehet, azt érnők el, hogy a ki Bécs előnyeit nem ismerve nyugodtan itthon maradt volna, még az is ott ragad, ha velök a pozsonyi egyetem révén megismerkedett.

Abban igaza van dr. Berzeviczynek, hogy mi a külföld tudományát nem nélkülözhetjük; de már azt kétkedem, hogy szellemi önállóságunkat sértetlenül megőrizhetnők, ha magunkat a hatalmas szomszéd közvetlen behatásának teszszük ki. Mert ha árt a tanulónak, ha Bécs szellemi termékeit, tudományát közvetlenül veszi át: a tanárnak sem használ, ha hasonló körülmények közt ugyanazt cselekszi. Vagy csak a tanár lesz képes öntudatosan feldolgozni az idegen szellem termékeit, a tanuló pedig nem, mint dr. Berzeviczy velünk elhitetni akarja.

Attól tartok, hogy e közvetlen hatás tanulóira és tanárra egyaránt károsra válik s inkább hiszem, hogy mindkettőt egyaránt Bécs szolgai utánozóivá tesszük, mint hogy a „Béctől nyert ösztönzés oly kedvező hatással lenne a pozsonyi egyetem tanáraitra, hogy új utak törése által követni, sőt idővel talán, a bécsiekkel a tudomány nemzetközi terein nemes versenyre kelni is képesek legyenek“, mint Berzeviczy állítja.

Maga dr. Berzeviczy is kívánatosnak tartja, hogy *egy kultúra befolyása a mienkre egyoldaluan túlnyomóvá ne váljék*, s mégis a miénkre már is túlságos hatással levő német kultúra gyám-sága alá kívánja helyezni a harmadik állami egyetemet az által, hogy annak székhelyül Pozsonyt tűzi ki s azt a bécsi tudomány könnyű felhasználhatóságával akarja velünk elfogadtatni. A német kultúra nyomasztó hatása alól így bajosan menekülünk, még akkor is, ha ellene magyar tudósoknak más művelt nemzetekhez kormány költségen leendő kiküldésével védekez-nénk is. A harmadik állami egyetemet minél messzebb helyezzük el Béctől: annál kevésbé tesszük ki a német kultúra közvetlen veszélyes befolyásának. Ha pedig e célra speciális magyar városi választunk: annak szelleme annyira áthatja tanárainkat, hogy még ha nem akarnók is, magyar gondolkodásmódra átfordítva keii nirdetniek az idegenektől átvett tudományt.

Bécs közelsége tehát a harmadik állami egyetem Pozsonyban leendő elhelyezésére nézve nemhogy előnyös volna, de határozottan hátrányos. A mi egyéb indító okokat még dr. Berzeviczy Pozsony mellett felhoz: azok részint veszedelmes jelenségek, részint más városokban is feltalálható előnyökből állanak. Ilyen vesze-

delmes jelenségnek tartom én a Pozsonyban minduntalan ismétlődő, bár palástolni igyekezett pánszláv szellemet, agitációt. E bajt eddig is azért nem sikerült leküzdenünk, kiirtanunk, mert csekélylettük, semmibe sem vettük, saját erőnket pedig túlságosan nagyra becsültük. Az ellenséget soha sem szabad kicsinyleni, a saját erőnkbe pedig nem jó túlságosan elbizakodni. Szépen hangzik az oly beszéd, mint a dr. Berzeviczyé, hogy „a magyar állam ma már erősebb, semhogy attól kellene tartani, hogy intézményei a környezetükben föl-fölmerülő nemzetiségi velleitások által akármilyen tekintetben érintethetnének“, de a nemzetiségi izgatók ellen minduntalan meg-megújuló perek ép az ellen-kezőről tesznek tanuságot. Egyébiránt, ha most erősebb is a nemzetiségi törekvéseknél államunk hatalma s azokat képes is megfékezni: ebből nem következik, hogy ellenségeinket nyakunkra neveljük s azokat szellemi tekintetben magunk erősítgessük mindaddig, mígnem velünk sikerrel vehetik fela harczot.

Azt mondja dr. Berzeviczy, hogy Pozsonyban legkönnyebben s leggyorsabban volna léte-síthető a harmadik állami egyetem, mert ott abhoz úgy a külső, mint a belső kellékek leg-nagyobb mértékben megvannak. A külső kellékek azt hiszem, az egyetemi épület s a tanszékek fentartására szükséges alapok. Ez Pozsonynak, tudommal, egyik sines. Pompás központi épü-letül kínálkozik, azt mondja dr. Berzeviczy, a primási palota, a mely olcsó szerével meg lenne vásárolható. Épülete tehát nincs, — venni kel-lene, ha olcsón is — de mivel a primási palota már elkeit, építhet drága költségen, ha van pénze hozzá, az állam. Tanszéki alapjai sin-

✠ TÁRCZA. ✠

Úti emlékek.

— A magyar tanárok olaszországi tanulmány-útjából. —

(Folytatás)

A Pasquino és Marforio plakátjai tehát a középkor valódi éleclapjai voltak, de politikai jellegüket veszítve, izetlen tréfákká s póriás gúnynyá változtak át s a hus-véti hosszú ünnepek alatt velők a köznép mulattatta magát. Így a Pascha szülte a Pasquino vagy Pasquillo nevet, s a hasonnevű pupos kis szabó, kit ezen satirák feltalálójának rút szája miatt a néphit tett meg, aligha létezett. A belügyminiszteri palota mellett a Vittorio Emanuele Corsonak mintegy közepére érünk. Ezt a pompás utczát a már leirt Via Nazionale folytatásaképen csak a mult évtizedben nyitották a középkori Róma legsűrűbben beépített részén és zig-zug utczáin át. Hossza jóval haladja az egy kilométert s némi görbülettel a Tiberisig ér. A műépítészet remekei, historiai multtal

dicsekvő terek, paloták, templomok, emlékek egymást érik rajta, s köztük az li Gesu néven ismert jézsuita főtemplom, belsejének pazar fénye miatt, talán az első helyen áll. A 16-ik század második feléből Vignola és G. della Porta műve s minden későbbi jézsuita templom-nak mintája. Belsejének impozáns térviszonyai, egyetlen kereszthája, boltozatainak hatalmas arányai, a pazar, sőt túlajtott ornamentika, drága márvánnyal borított falai, menyezetének Jézus neve diadalát ábrázoló rend-kívül nagy és élénk freskója: az embert bámulatba ejtik: s pillanatra még az eretnek is feledni képes Loyolának Jézus nevében felállított kámpadjaik és vértörvényszékei.

A főoltár, melyet négy régi giallo antico (numidiai sárga márvány fehér erekkel) oszlop támogat, alig tűnik fel Loyolának dísz-oltára mellett, melynek alján aranyo-zott bronz szarkofágban a jézsuita generális teteme nyugszik. Felette verde antico (feketés zöld márvány) talapzaton négy lapis lazulli (azurkő, a jézsuiták kedvelt drágaköve) oszlop tartja a gerendázatot, melynek orom-zatán a szentháromság márvány szoborcsoportja áll, közöttük pedig a világ legnagyobb egy darabból álló lapis lazullijából a földgömb látható.

esenek, mert hiszen dr. Berzeviczy is elismeri, hogy a pozsonyi jogakadémiát s csonka filozófiai fakultást a katolikus tanulmányi alap tartja fenn, — maradna tehát az egyetem alapjául a jól berendezett *állami bábaképző-intézet*. A gomb tehát megvan, csak frakkot kellene reá varrni. Ezért azt hiszem, nem lenne érdemes pusztán magáért a harmadik egyetemet Pozsonyba telepíteni.

No de azt mondja dr. Berzeviczy, hogy a fölállítandó egyetem „csak úgy felelhet meg céljának, ha nagy szellemi erő kifejtésére képes. Ez a nagy szellemi erő pedig könnyebben fejlődik ki ott, a hol már régi műveltség, élénk szellemi élet, *tudományos légkör* van, mint ott, a hol mindezt úgyszólván az egyetemnek kell megteremtenie.“ Azt hiszem, hogy „a tudományos légkör“ csak afféle hangzatos szófiabeszéd, a melynek értelmét vagy szerzője sem tudná megmagyarázni, vagy pedig a régi műveltség s élénk szellemi élet által kifejezett tényeknek egyszerű összefoglalása. A tudományos légkörrel tehát ne beszéljünk, hanem a régi műveltség s élénk szellemi életet szellőztessük. E tekintetben azt hiszem, Pozsony messze hátramarad Debreczen mögött. A pozsonyi jogakadémia csak a múlt években ülte meg százados fennállásának örömnepét s az ezen alkalmából kiadott emlékkönyve nem annyira az intézet virágzásáról, mint inkább százados tengődéséről, nyomoruságáról tudósítja a világot. A mi főiskolánk háromszázados multra tekint vissza, s ez idő alatt nemhogy tengődött volna, hanem folyton haladt, gyarapodott, erősbödött, úgy hogy mai nap is a mi jogakadémiánk népesség tekintetében nyomban a kolozsvári egyetem után

következik. Rengeteg nagy kétemeletes négyszög épületében, a melynek csak újabb része félmillió forintnál többre került, kétezer tanuló nyeri ki-kepzését, a kiknek tanításával legalább is ötven egyén foglalkozik. A debreczeni tanárok száma csak felületes számítás szerint is felmegy vagy száz főre: népiskolai tanítója van ugyanannyi; hatalmas ügyvédi, orvosi, bírói kara, vasúti s egyéb állami s városi hivatalnokai az intelligenciának oly tömegét szolgáltatják, a melylyel Pozsony közléről sem mérkőzhetik. Sem tudományos intézetek, sem szellemi élet tekintetében tehát nem maradunk Pozsony mögött, úgy hogy ha még egyenesen állami egyetem felállításáról lenne szó: annak helyéül más, mint Debreczen, alig vehető számításba. Ide járul, hogy Debreczen élénk forgalmi középpont: az Alföldnek méltán híres metropolisa, a mely oly rohamosan épül, szépül, fejlődik, hogy a ki csak egy negyedszázaddal ezelőtt látta, ha most idejő, nem leli helyét csodálkozásában. Pozsonyról pedig azt tudom, hogy csendes, kihalt, semmi-nemü élénkséget nem mutató ősi fészek, a melyben csakis a nyugalmazott katonatisztek találhat magoknak kellemes otthonát. Vagy talán azért kellene ide az egyetem, hogy ezeket kényelmes fészekből a hevesvérü fiatalság kizavarja?

V.

A harmadik egyetem kérdésében megjelent értekezések valamelyikében ezt a figyelemre méltó pontot olvastam: „Hogy az olyan szellemi középpont, mint valamely egyetem miképen hat ki közvetlenül társadalmi úton is művelőleg egy egész nagy területre, hogyan löveli

Az oltár két oldalán álló szoboresoportozat a jézuita türelmetlenség méltó apotheosisa. Baloldalon még a győztes Fides hatalmas alakja a diadal büszke érzetével fogadja el egy pogány királynak feléje nyújtott ostyáját és kelyhét; míg a jobb oldalon álló Religio diadalmámorában ballábát emelve, zordonan és megvetően tekint a piedestálról lebukó két mellékalakra (Luther és Calvin!) s nyugvó jobb lábánál egy kis gyermek kárörvendő arczzal tekint fel reája s kezével egy könyvből a haeresist szakgatja kifelé.

A Palazzo Massimi görbe homlokzata előtt is érdemes megállni; szellemes architektúrája, mely a régi szűk utca hajlására és szegleteire volt egykor tervezve, a mai széles corson hatásából ugyan igen sokat veszített, de kulturtörténeti jelentősége még mindig érdekessé teszi. E palota melléképületeiben állította fel 1467-ben két német Rómában az első könyvnyomdát, melyből legelőször Cicero levelei s aztán azon incunabulák kerültek napfényre, melyeken a régi nyomdászok nevei mellett ez a toldalék áll: in aedibus Petri de Maximis. Különben a Massimi család az ősi római Fabius Maximusoktól származtatja magát s czimerében a „Cunctando restituit“

jelszó még ma is látható. A corso baloldalán folytatva útunkat, a Cancelleria korai renaissance ízlésű szép palotát érjük; ez az egyetlen palota, melyet az új olasz kormány a város területén a pápának fenhagyott. Egyszerűségével mély hatást tevő mintaszerű homlokzata a Colosseum négyszögü traverzin szikláiból épült. Háromemeletes belső udvara, melyet mindenfelől díszes antik-oszlopokon nyugvó arkádok körítnek, arány, formatökély s rendkívül finoman számított perspektiva tekintetében, egyike a világ legszebb oszlopcsarnokainak.

A Cancelleria déli szegletén egy élénk forgalmu kis térre találunk, melyhez a középkori sötétség legborzalmasabb emléke fűződik. A campo di Fiore-n, a középkori Róma vesztőhelyén járunk, s hallani véljük a gondolatszabadság ártatlan hőseinek jajkiáltásait, kiket az inkuiziczió türelmetlensége bűnös gonosztevőkkel együtt itt dobott elevenen a máglya tűzére. Az ártatlan áldozatok hamvait rég széjjel hordta a szél, de szellemök a római községtanács szabadelvűségében új életre ébredt. Még emlékezhetünk a nagy port felvert ügyre, midőn 1839-ben ez a derék tanács a pápai haraggal bátran szembeszállva, Giordano Brunonak hatalmas ércszobrát

szét a műveltség sugarait egy egész darab földre kulturális egyletek, könyvtárak, muzeumok, felolvasások sat. segélyével, arról mindenki meggyőződhetik, a ki figyelmét a mi kis kolozsvári egyetemünkre irányítja, vagy alkalma volt pl. Németország kis egyetemi városaiban látni, miképen árasztják nemcsak az illető városra, de egész környékére is művelő hatásukat.“ Ezen tényből azután azt a következményt vonja ki, hogy ránk nézve nemcsak egy, hanem minél több ily szellemi centrumnak minél előbb való felállítása nemcsak kívánatos, hanem egyenesen szükséges. Nekem szintén ez a nézetem, csak az a kérdés, hogy közoktatási tárczánk költségvetése, pénzügyi helyzete hagyján a több, de csak az egy újabb egyetem felállítását is megbirja-e? Dr. Berzeviczy azt mondja, hogy „nem hiszi, miszerint a pozsonyi egyetem — teljes kifejlődése után — a kolozsvári egyetem és tanárképző jelenlegi nettoköltségénél (300,219 forint) kisebb összeggel volna fenttartható, a miben a beruházások kamatai nem is foglaltatnának.“ Ennyivel kellene tehát a közoktatásügyi tárcza jövedelmét szaporítani, hogy az újabb harmadik állami egyetem felállítható legyen.

Kétségtelen, hogy pénzügyi helyzetünk javult, lehetetlen tehát, hogy elválna a közoktatásügyre is többet ne szánjon az eddiginél az országgyűlés: de hogy e többletet egyetem-állításra fordítsa, abban egy kissé Tamás vagyok, a mikor azt tapasztalom, hogy maga a miniszter is ezt az ügyet halaszthatónak s egyáltalán nem égető szükségnek nyilvánítja; a sajtó pedig a népoktatás államosítását, a meglévő egyetemek jobb karba'helyezését sat. sat. mind ennél előbb valónak mondja.

Az államtól tehát nem várhatjuk, hogy hamarjában harmadik egyetemet állítson, sőt — a mint a körülmények mutatják — sok víz lefolyik még addig a Dunán, a mikor a katonai kiadások folyton növekvő terhei miatt erre egyáltalában rá gondolhat. E boldog idő bekövetkeztéig tehát csak hadd epekedjen a tősgyökeres magyarság a magasabb műveltség áldásaiban való könnyebb és tömegesebb részvétel reménye után.

De hát nem lehetne kimódolni, hogy e remény mihamarabb teljesüljön? Lehetni, lehetne, ha tanügy-politikusaink a felekezeti egyetem eszméjétől annyira nem irtóznának. Köztudomásu, hogy a protestánsok nagyszabásu mozgalmat indítottak a végből, hogy debreczeni főiskolájukat egyetemmé fejlesszék. Zsinatuk országos gyűjtést rendelt el a debreczeni filozófiai fakultás és tanárképző s a kolozsvári theologiai intézet egyetemi színvonalra leendő emelése végett. Az erők e szétforgácsolása ugyan bénítólag hatott az ügyre, de azért hisszük és reméljük, hogy oly összeget hozhatunk össze, a melyből nemcsak tanárképzővel ellátott filozófiai fakultást, de valószagos egyetem-állítást is lehetne Debreczenben. Akár azután a kolozsvári theologiai fakultás — mely dr. Berzeviczy is mondja — magától tejeslegesse és így nélkülözhetővé válik.

Dr. Öreg János.

(Folyt. köv.)

ide állította. A szobor kerek reliefsjein Huss, Petrus Ranus, Saopi Wieleff, Servet képeit is látjuk, felírata pedig szép szavakban mondja, hogy „a tőle sejtett század emlékét ott állította fel, hol számára a máglya lobogott“.

E tér délkeleti oldalán állott az ókorban Pompéjus színháza; alapjának romjai, melyek közt a vatikáni becses bronz Herculest lelték, itt-ott még ma is láthatók, jórészők pedig a Pio és Righesi palotákba vannak befalazva.

A szomszédos Piazza Farnese-n 1875-ben alapított francia archaeologiai intézet (Ecole de Rome) sem választhatott volna ó- és középkori emlékekben gazdagabb hajlékot, mint a milyen az a szép Palazzo Farnese, melynek második emelete áll rendelkezésére. A colosseum és Marcellus színházának omladékkövei és drága márványai II. Pál pápa rendeletére egy Sangallo s Michel Angelo szellemétől e palotában nyertek újra művészi alakot, hogy tovább folytassák az örök életet. A farnesi bika, Hercules és Flora, az antik műemlékekben gazdag nápolyi muzeum legszebb múkincei, szintén e palotát díszítették egykor. Nem csoda, ha ily emlékek közt élve, az antik világért lelkesedni tudnak a francia akadémia ösztöndíjasai?! Én nem élek köztük, csak néhány pillan-

tást szentelhetek nekik és mégis érezem, hogy képzeletemet lépten-nyomon a jelenről a hajdankorba varázsojják által. Pedig itt még csak úgy álmodozva képzelhetjük bele magunkat a régi Rómába, abból is minduntalan felver a nagyvárosi zaj, az élénken nyüzsgő, mozgó tömeg, szóval az eleven élet szemlélése. Ha azt akarjuk, hogy illuziónk tökéletes legyen s a mai Rómában a képzelet segélyével feltaláljuk a régi Róma képét: a fényes corsokról s görbe mellék-utczáikról a történeti multu halmok tetejére kell elmenekülnünk. S bár ezek közül is mindegyik eltorzítva nyújtja azt, a mit keresünk, de a mai Róma felséges tájképe, mely e halmok némelyikén szemünk elé tárul, a felemelő nagy emlékezések szemüvegén nézve, egy kis erőfeszítéssel a császárok Rómáját is feltárja előttünk.

Mienjünk példának okáért a közeli Ponte Sistón a Tiberisen túl fekvő Trasteverébe (az augustusi regio transtiberiana) át, hogy a vidék legmagasb pontjáról, a 84 m. magas Janiculusról élvezhessük azt a felséges látványt, melyet a lenyugvó nap szelidebb világításánál a „regia Roma“ és környékének határvonalai s körrajza nyujtanak. A hegy tövében néhány piszkos síkatoron

Az „Uj gondolat . . . .“ felujítása.

Az „Özvegy-árvaház“ terve a legtisztább erkölcsi s hasznossági elvnek felel meg.

Míg az „Özvegy-árvagyámintézet“ terve egyforma tekintet aláveszi a vagyontalan vagy megélhetésre elégséges vagyonnal nem rendelkező özvegyeket s árvákat a vagyonos s tisztán erkölcsi szempontból segélyre igényt se formálható özvegyekkel s árvákkal: addig az „Özvegy-árvaház“ terve a segélyt nem nélkülözhető özvegyekre s árvákra van első helyen tekintettel s ezek segélyezési módja szerint akarja kielégíteni a jobb módú özvegyek s árvák jogait s igényeit. Míg az „Özvegy-árvagyámintézet“ a felmutatott „Életbizonyítványra“ kiutalványozott évi segély után a segélyezési évfordulattal keveset vagy éppen semmit se törődik se özvegyeinkkel, se árváinkkal: addig az „Özvegy-árvaház“ hajlékot ad a hajléktalanoknak, kenyeret az éhezőknek s édes anyai gondossággal neveli fel árváinkat, mely jótéteményt azon özvegyektől s árváktól se vonja meg, kiknek özvegy-ségük vagy árvaságuk idején van hajlékuk, bőven kenyerek s egyéb gondmentesítő javaik. Főczél az „Özvegy-árva“ tervben a segély nyújtás és nem jogkielégítés; segélynyújtás aként, hogy abból felekezettünkre is maradandóbb haszon térjen vissza.

Ennélfogva — elfogultság és önzérdek nélkül — könnyen átlátható, hogy az „Özvegy-árvaház“ tervezete humanusabban is, hasznosabban is oldja meg az özvegy-árva kérdést, mint az „Özvegy-árva gyámintézeté.“ Még az se sőt benne erkölcsi törvényt, erkölcsi érzetet, a mit talán némelyek benne kifogásolnak, míg ezt a másik tervszetről nem mondhatjuk.

Nem kétségtelen, hogy az „Özvegy-árvaház“ tervében saját erkölcsi érdekeim sérelmét is látom abban, ha p. o. egy privát vagyonából is könnyen megélő gazdag özvegy is s egy hajléktalan, minden anyagi támasz nélkül levő özvegy is a maga s árvái részére 200—200 frtot kapna egyenlően; s megalankodással látom, hogy míg a szegény özvegynek — lakbértől nem is szólva — évi kenyere s ruházata sincs biztosítva, addig a gazdag özvegy az ő 200 frtját, mint feleslegest, takarékpénztárba helyezi, divatruhára adja, vagy gazdaságába fekteti. — Abban azonban nem ütközik meg erkölcsi érzetem s a

maga eszményi magasztosságában felfogott erkölcsi törvény sérelmét se látom, ha a gazdag özvegy vagy árva üres kézzel megy vissza telt kamarájához s erszényéhez és pedig azért üres kézzel, mert a szegények érdekének biztosítása végett megállapított segélyezési módot visszautasította.

Ha valódi segélyezésről van azért szó: akkor az „Özvegy-árvaház“ eszméje megvalósításra maga ajánlja magát.

A Justus ur által ajánlott módosítással szemben komoly aggodalmaim vannak, mely módosítás ugyanis a „kiléphetés“ vagy „kimarachatas“ §-át vezetné be a „papi Özvegy-árvaház“ házi szabályai közé. Ez a §. a jövés-menéssel, hely-csereberével az intézet komolyságát, a pénztár zaklatásával, üritgetésével a háztartásvezetés nyugodtságát, pontosságát s ezzel magának az „Özvegy-árvaház“nak fennmaradását is komoly veszélylyel fenyegetné. De ettől eltekintve, vajjon azon az uton, melyen a rokonok közé vágyó ellenállhatlan szeretet vezetné némelyeket a készpénzzel is fizető kasszához, azon az uton nem mehetnének-e olyanok is és pedig — a mi döntő ez argumentumnál — saját veszedelmükre, kil et pénz-zavarba jutott kapzsi rokonok, talán *kisértések, előítélet, pillanatnyi felindulás* izgatnának vagy birnának a „kilépésre“ vagy „kimaradás“-ra?

Módosítással is jobbnak találnám az „Özvegy-árvaház“ tervét, mint az „Özvegy-árva gyámintézet“-ét, miadon az által kihagynám a módosítást az intézet, özvegyek s árvák érdekében. Ennyi szigorúságot egy országosan szervezendő intézetnél soknak nem is tartanánk, különösen ha meggondoljuk, hogy még e szigorúságot is nagyban enyhítené az, hogy rokonaikat gyakran és buzomással igére latnunknak az özvegy-árva, a mi az „Özvegy-árvaház“ pénztárának javára is szolgálja.

Pusztán csak a „kimaradást“ — szerintem — nem indokolja az az állítólagos „szegény“ se melyet önálló pályán működő férfiak vagy nők akkor éreznének, ha özvegy édes anyjuk az „Özvegy-árvaházba“ belépne, mivel az „Özvegy-árvaház“ nem szegényintézet lenne, hanem az ev. ref. lelkészek, egyházak s hívek áldozó szeretetének dicső temploma s az özvegyek és árvák legigazabb otthona . . . Kinek pirulna azért arca, mert

a Trasteverének antik-római arcot és jelleget leghívebben őrző népe bámeszkodva kísér, míg a Porta Sestimanián át Aurelianus köfala mellett a lejtősen emelkedő széles via Garibaldin egy díszes park közepére érünk. Előttünk az Aqua Paola áll, a monumentális kút-építészeti kiváló remeke, melyet a Minerva templom és a Nerva forum márványdíszeséből s granitoszlopiból V-ik Pál pápa egy Fontana és Maderna által, a régi Aqua Trajana helyén építtetett.

Balra a hős Garibaldi mellszobra diszít a parkot, melytől jobbra észak felé, a Janiculus gerinczén Italia legszebb sétaútja, a Passagiata Margherita nyílik s délszaki növényzettel dúsan beültetett park között csiga vonalban húzódik a lejtőn le a Vatican felé.

A sétány bejárata körül érzük el a legmagasb pontot, melyen a felmenetel alatt csak részenként látott táj egyszerre egészével kap meg. Az első tekintet oly lebilincselő, hogy hamarjában nem vagyunk képesek megkülönböztetni: vajjon a tájképi részletek csodálatra méltón pompás színárnyalatai? melyek oly harmónikusan olvadoznak össze; vagy a több korszakot képviselő csodaépitmények? melyeken a tekintet itt-ott pihenést lel;

avagy a nagy események tengersokasága? mely minden pillantásnál az elménkbe tódul, vagy a klasszikus ideálok s a romantikus érzés lelkünkben feltámadt versenyé idézik-e elő e valóban örök város tájképének a szemléleténél az élvezeteknek tengergazdagságát, bűbáját és változatosságát? Nyugodjunk meg benne, hogy e tényezők közül mindegyiknek megvan a maga szerepe s együtt nyújtják „e vidék azon kiváltságát, hogy inkább, mint bármely más, összeköttetésbe helyez a multtal“.

Az álmélgodás e pillanatában kísértünk meg mi is e felséges tájkép kiemelkedőbb pontjain felfedezni az összeköttetés e fonalszárait. Képzeliük el, hogy egy szinkör nézőteréhez hasonló tájkép átmérőjének a közepén állunk, balra észak felé s jobbra le délnek a Tiberis kanyargó folyása irányítja a tekintetünket. Jobbra a déli oldalon épen most siklik át hidján a trasteverei vonat hosszú kocsisora, mely a falakon kívül fekvő Sz. Pál bazilikáját fedte el szem elől. Valamivel közelebb egy mérsékelt magasságú halom emelkedik, a Mons Testacius, melytől egy új városnegyed húzódik fel a plebejusok híres első telepére, a Mons Aventinusra. A völgyön keresztül Cestius gulájának hegyét látjuk

édes jó anyja Istenházába lép? Az „Özvegy-árvaházba“ a legszentebb istenitisztelet gyakorlása van célbavéve. Fogjuk fel a maga fenségében az eszmét s mindjárt más véleménynyel leszünk arról.

De hogy az állítólagos szegyen-ok ne csak megszűnjék, hanem felekezeti dicsvágygyá változzék át: kössük össze egy magasztos eszmével az „Özvegy-árvaház“ eszméjét, a diakonissa intézet eszméjével. Csak mint eszmét legalább vigyük be ezt amabba s tartsuk felszinen addig, míg valóságára az idő teljessége megérkezik. Az intéző kezek mindössze annyit tenyenek meg, hogy a különböző pontokon létrejött „Özvegy-árvaházak“ mindenikébe egy-egy szívjósága, műveltsége s kedves modora által inkább kiemelkedő özvegyek válasszanak s nyerjenek meg. E tiszteletes özvegy megtalálja a felszinen tartott eszmét s tiszteletes társnőivel kétségtelenül életre is kelti.

A diakonissa intézetek működésére nagyobb szükség van ma, mint volt talán valaha. Nazarénusok válnak ki nagyobb tömegekben egyházunk testéből csaknem a szervezet félelmetes megbontásáig; nyakunkon van a polgári házasságból fenyegető veszély. Bizony az a diadal, melyet egyszerű iparosok mesterségük folytatása mellett vívtak s vívnak ki felettünk; a polgári házasság által előidézendő új viszonyok, alakulások azt kiáltják füleinkbe, hogy ha lehet, még a kövekből is fiakat s leányokat támasszunk ev. ref. egyházunk vedelmére, erősítésére.

És ha elgondoljuk, hogy a vallásos élet s felekezeti öntudat fejlesztésének s erősítésének nem egyedüli helyei ma már templom s iskola, hanem ezek mellé egyleteket s társulatokat jelölt ki a kor iránya s mi ez utóbbiakban vajmi szegények vagyunk, holott ez egyletek s társulatok az evangélium szellemében irányolva a szegény ügy felőlelése s keresztyéni rendezése által a toronyos templomoknak s iskoláknak ikertestvérei lennének; ha e gondolattól tekintetünket ama keseredett narezra irányítjuk, melyet nem a templomok s iskolákban annyira, mint a társadalom nyílt mézején szomorú időkre emlékeztető heveséggel és vakmerőséggel indított meg ellenfelünk egyletekkel, társulatokkal, zárdákkal, főrangú nőekkel, népgyűlésekkel: még ébresztőbben zúg füleinkbe a kürt riadó szava.

A szükség kiált, a veszély felemelte szavát, azért ragadjuk meg az alkalmat s midőn tetemes áldozat összehozására vagyunk készek özvegyeink s árváink országos segélyezése végett: a nagy áldozattal legalább kísértük meg a diakonissa intézet felállítását.

Valóban, minden szegénységünk mellett, országosan segélyezendő özvegyeink s árváink részére, minden évben 150,000 frtnyi magában véve is roppant összeget hozni össze, a nélkül, hogy egy felekezetünk erősítésére alkalmas idea megvalósításának még csak megkísértését is, csupa idegenkedésből elmulasszuk: több lenne ma közönséges mulasztásnál, felekezeti bűn lenne ez. Az a szegény ügy szempontjából, felekezeti szempontból s egyházunk számára újabban, a diakonissai működés által nyitandó jövedelmi források szempontjából.

„Özvegy-árvaház“-at azért és pedig diakonissa intézet eszméjével kapcsolatban. Nem egyet, hanem minél többet; nem is Budapesten, hanem egy-két vidéki kultúr város kivételével olcsóbb vidéki városokba, sőt vasut mentén eső nagyobb községekbe is, hogy minél nagyobb, szebb és alkalmasabb területen állíthatva fel az „Özvegy-árvaház“-at úgy az özvegyek, mint nőárvák egyéb házi dolgaik mellett kedvök szerint foglalkozhassanak konyha és virágkertészettel is s tehessék kiessé áldozó szereteten épült otthonukat.

Mint Oáz Sahara sivatagján, mely bus és fáradt karavánt üdit fel s tesz képessé, egy vélt halál kiállott félelme után, kies és szép vidék elérésére: olyan kedves az az „Özvegy-árvaház“, melynek képe lelkeim előtt lebeg.

A bánat és fájdalomban kifáradt özvegyeket s árvákat látom szelíd árnyában lassanként felüdülni s félbeszakadt utjokat az egyházi tevékenykedés utjával felcserélni s szelíd megnyugvásnál, sok felgyámoltott szegény s beteg imádságától kísérve, tovább folytatni.

Azért is kívánatos az „Özvegy-árvaház“ szigorítása, melyről fentebb volt szó, hogy minél több özvegy lépjen be abba, egyfelől a zajos világban még rokonok között is nehezen található üdülés, másfelől egy oly keresztyéni munka teljesítése végett, melylyel egyházunk történetének lapjain örökmélték állítanak fel nevöknek, a mellett, hogy már életökben elismerést szereznek maguknak az emberek, kedvességét Isten előtt.

a magasba nyulni. Az Aventinus néhány temploma közt távol keleti irányban a Villa Mattei cyprusfái s Sz. István rotondája már a Coelison állnak s a köztük levő tér házát a Laterán homlokzatát díszítő szoboralakok töltik be.

Egyenes irányban visszatérő tekintetünket egy völgyből emelkedő ellipszis alak komor falai fogják fel. Ez a Colosseum bámulatos romja, melytől csak nehezen válik meg a szem, hogy a felette emelkedő Esquilinus legmagasabb pontján, a S. Maria Maggiore templom kupoláján kissé megpihenjen.

Most balra a pályaudvarból felszálló füstfelleg ad irányt s a Viminalison át visszahozza tekintetünket a capitoliumi muzeum szép palotájának a homlokzatára, melytől a kissé jobbra fekvő Palatinus sötét omladéka s a köztök emelkedő Mils Villa cyprus-lombjai ragadják tovább.

Északkeleti irányban sűrű cyprus-lombok közül ki-kicsillog néha a Quirinalison is Umberto király büszke palotája, s úgy tűnik fel, mintha a Traján oszlopa előtte állana. A város legészakibb pontján a Pincio is szépen

kivehető; a Piazza del Popolora néző lépcsős terásza s a Médici villa séta-útai a leszálló nap bágyadt fényénél egyikét nyújtják a legszebb látványoknak.

A völgyben észak felé a Tiberis medrén tekinthetünk fel egész a Ponte Molleig (Pons Mulvius), melyen 63-ban Kr. e. az allobrog követek letartóztatásával a híres Catilina-féle összeesküvésről fellebbent a fátyol, s a fáradhatatlan Cicero a helyzetnek nemcsak urává lőn, hanem munkás életének is legszebb diadalát ülte. A folyam hullámain visszatérő tekintetünket a Tiberis jobb oldalán is végig kell hordoznunk. Itt az új építmények tömkelegében lehetetlen szem elől veszteni a híres Angyalvárt, Hadrián császárnak rengeteg tömegű Mauzoleumát, melynek magasságát csak az Isten legszebb házának, a középkori Róma leggyönyörűbb emlékének, a Sz. Péter templomnak a Pantheon nagyságával kérkedő égbetörő kupolája haladja felül.

Sinka Sándor.

(Folyt köv.)

Csak belátás, belátásból származó buzgóság, buzgóságból fakadó aldozatkésztség szállja meg a lelkesítő kart: az „Özveg-árvaház“, ebben a „Diakonissa Intézet“ megvalósul s a mire a megvalósulás után leendő szükség azt elvégzi általunk az Ur lelkének ereje.

Veress Imre
ev. ref. lelkész.

TANÜGY.

JAVASLAT

a gymnasiumi felügyelő utasítása tárgyában.

A tiszántúli egyházkerületi közgyűlés 1894. évi 398. sz. végzésével a gymnasiumi felügyelő számára az iskolák látogatása tárgyában készített és az egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyvében közzétett Utasításra vonatkozólag véleményadásra hívta fel a kerületi gymnasiumok tanári testületeit. Ezen felhívás folytán a debreczeni főgymnasium tanári kara az Utasítást a következő szövegezésben és indokolással ajánlja elfogadásra az egyházkerületi közgyűlésnek.

Utasítás

az egyházkerületi gymnasiumi felügyelő számára a tanintézetek látogatása tárgyában.

1. A látogatások célja az, hogy a felügyelő közvetlen tapasztalat utján szerezzon meggyőződést arról, vajjon az intézetek külső és belső állapota megfelelő-e rendeltetésének, a törvényeknek, törvényes rendeleteknek s határozatoknak; azért a felügyelő vizsgálata alá vegyen az alább útzesen megemlített tárgyakon kívül is a viszonyokhoz képest minden egyebet, a mi az iskola életére, fejlődésére vagy hanyatlására hatására közvetlen fentartására, koránányozóira, ügykezelőire, tanári karára és tanuló ifjuságra vonatkozik s igyekezzék minden téren felismerni s elhárítani a hiányt, a bajt, az emelkedés akadályait s e részben a kellő lépéseket saját hatáskörében és kezdeményéből idejében tegye meg.

2. E végett a felügyelő keressen alkalmat, hogy a viszonyokról s az intézeti személyekről illetékes közvetlen forrásokból alapos értesülést szerezhessen. Érintkezzék az iskola előljáróival, különösen az igazgató tanács elnökétől s az igazgatótól kívánjon bizalmas értesítést az iskola külső és belső állapotára nézve. Ismerje meg a tanintézetről alkotott számbavehető közvéleményt és igyekezzék társadalmi uton a tanintézet iránt való érdeklődést felkölteni és fentartani.

3. A látogatását annyi időre szabja, a mennyi az alapos tájékozódásra, a viszonyok és személyek kellő megismerésére kívánatos (az osztályok számához képest rendszerint 2—4 napra). Hol gyors orvoslást, szorosabb ellenőrzést vagy a felügyelő sürübb beavatkozását kívánó baj van, ott egy év alatt többször is jelenjen meg.

4. A felügyelő vizsgálja meg az intézet épületét s minden helyiségét, hogy a tanügyi, egészségi és törvényes kívánalmaknak megfelelő-e. Különös gondja legyen arra, hogy a termek elegendő teresek, világosak, szárazak, tiszták, jól fűthetők, szellőztethetők és a tanügyi igényeknek megfelelően butorozottak, az árnyékszékek alkalmasak, tiszták és jó karban legyenek.

5. Vizsgálja meg útzesen, minő az intézet felszerelése a tanterekben, a könyvtárakban és a szertárakban. A felszerelés elég czélszerű-e s főleg jó karban van-e? Különös figyelmet érdemelnek a szemléltető

eszközök és szerek. Továbbá, meg vannak-e a tanári könyvtárban mindazok a tudományos művek, melyek a tanárok képzettségének fokozására szükségesek? A gyarapítás czélszerűen történik-e? nem egy irányu-e? A felügyelő utmutatást ad a tervszerű gyarapításra, felhívja a tanárok figyelmét újabb tanszerekre, tudományos művekre. Kiváló figyelmet fordítson továbbá arra is, vajjon a tanintézet gyűjteményeinek gyarapításához az intézet szaktanárai saját munkásságukkal hozzájárulnak-e? (Állatok kitömése, esontvázak, borszesz praeparatumok készítése, rovarok, növények, ásványok, kőzetek, főleg pedig az illető vidéken előforduló természeti tárgyak gyűjtése, vegyi anyagok előállítása, térképvázlatok készítése stb.) Ez irányban hasson buzdítólag, mert ily tevékenységgel sokszor a tanintézet oly tanszerek birtokába juthat, melyek vagy egyáltalán nem, vagy csak drága pénzen szerezhetők meg. Továbbá van-e rend a könyvtárakban és szertárakban? A leltározás helyes és pontos-e? A vagyon nyilvántartásáról és biztosításáról az iskola előjárósága kellően gondoskodik-e?

6. A felügyelő a leckeórákat akkép látogassa, hogy az igazgató tanács elnökét és az igazgató tanárt maga mellé hívván, minden tanárt, minden tantárgyból és minden osztályt vizsgálat alá vegyen. A tanárt engedje a maga módja szerint eljárni s figyelje meg eljárását a módszer, értelmesség, alaposág, szabatos kifejezések és érdeklődés szempontjából. Szoktatja-e gondolkodásra növendékeit, ebben tudja-e tartani az osztály figyelmét, minő hasznat vesz a szemléltető eszközöknek, szokott-e természetrajzi kirándulásokat tenni növendékeivel? A tanulóknál pedig győződjék meg arról, meg van-e a tanítás eredménye? E czélból kérdéseket intéz a tanulóhoz, szem előtt tartva az illető iskola tankönyveinek nyelvét, esileg ügyelni kell arra is, hogy a tanár tekintélyét ne sértse. Czélszerű egy-két osztálynak minden tantárgyból való megvizsgálása is, például egy-egy napot át, hogy az egyes tárgyakban elért eredményeket össze lehessen hasonlítani. Győződjék meg, hogy az érdemsorozás helyesen történik-e, meghallgatva később a tanár és az igazgató idevágó észrevételeit is. Ezen kívül fordítson figyelmet

a) a tanulók külső megjelenésére, az illedelmes és szép testtartásra és hanghordozásra, öltözetük, kézi könyveik és írásbeli dolgozataik jó rendben és tisztán tartására, továbbá egészségi állapotára. Mit tesz az iskola a testi nevelés és a szegény tanulók gyógyítása érdekében? Tornázás, korcsolyázás, szabadban való játékok és kirándulások iránt kellő intézkedések vannak-e?

b) A tanulók kellő fegyelmeztségére, önmunkaságra való szoktatására és az óramulasztások ellenőrzésére; van-e kellő gond fordítva az erkölcsi érzék, jellem és vallásosság fejlesztésére és ápolására? Különösen, hogy a vallástanítás alkalmas kezekben van-e? A többi tanárok közreműködnek-e a hitélet ébrentartásában? Járnak-e a tanulók szorgalmasan istenitiszteletre, tudják-e egyházi énekeinket, részesülnek-e konfirmációi oktatásban és úrvacsorájában? Van-e gond fordítva a hazafias érzület fejlesztésére és ébrentartására úgy a tanítás szelleme, mint iskolai ünnepélyek rendezése által?

c) A növendékek tanórán kívüli magaviselete megfelelő-e a fennálló iskolai törvényeknek és rendtartási szabályoknak? Az ifjusági önképzőkörök kellő tanári vezetés alatt s helyes irányban működnek-e? A tanulók egyesületei és mulatságai nincsenek-e káros befolyással az ifjuság tanulmányi előmenetelére és erkölcsi állapotára, a tanintézet és bentlakás megfelelő-e a paedagogiai követelményeknek és kellő tanári felügyelet alatt áll-e?

A tanulók temetésre járása nem okoz-e nagyobb hátramaradást tanulmányaikban, s nem nyújt-e alkalmat szabályellenes időöltésre?

7. A felügyelő a tanárokat és az ifjúsággal szemben követett eljárásukat igyekezék mennél alaposabban kiismerni s e végett a fentebbieken kívül még különösen a következőkre ügyeljen:

a) Van-e a tanároknak elegendő jártasságuk a kezökre bízott tantárgyban és a tanítási módszerben? Azt a tárgyat tanítják-e, melyre képesítve, jogosítva vagy meghíva vannak s ha nem, mi az oka az eltérésnek? A tanári karban a helyes szak-arány fennáll-e? Az egyes tanárok tökéletesítik-e magokat folytonosan szaktárgyaikban? lelkesen, ügyszeretettel végzik-e munkájukat? s elvégzik-e a kiszabott tananyagot? Kezdi-e és kitöltik-e pontosan a tanítási órákat; juttatnak-e elég időt az ismétlésekre? a tantárgy lényeges részeit a mellékesek nem szorítják-e háttérbe? Az egyes kézikönyvek, házi feladatok és lecke-kihagyások nem túlságosan terjedelmesek és nem sok időt kívánnak-e? nem használnak-e a tanításnál kézikönyvek helyett kéziratot? feleltetik-e eleget a növendékeket? Az osztályfők végzik-e pontosan szabályszerű kötelességeiket? Ügyelnek-e arra, hogy az osztályban tanító tanárok működésében összhang legyen? nincs-e túlterhelés? A rokontárgyak egy tanár kezében vannak-e az alsóbb osztályokban? nem használnak-e a tanárok ellenkező módszereket (nem tévesztvén össze a módszerbeli ellentétekkel a tanárok egyéniségéből származó különbségeket)? nincsen-e a műszók tekintetében eltérés? A tanulók írásbeli dolgozatai megfelelnek-e a tanterv követelményeinek? végzik-e ezeknél lelkiismeretesen a tanárok az útbaigazítás és javítás munkáját? tartanak-e módszeres tanácskozmányokat és látogatják-e egymás leckeórát? a kézikönyveket és taneszközöket helyesen választják-e meg? (Addig is, míg a konvent a reform. gymnasiumok számára állami hasonló szabályokat adhatna ki, a középiskolák számára kiadott Rendtartást, Tantervet és Utasításokat okulás céljából figyelmükbe ajánlhatja).

b) A tanárok magaviselete hivatásukhoz illő-e? viselnek-e valamely más fizetéses hivatalt? nincs-e állásukkal össze nem férő foglalkozásuk? társadalmi és közművelődési téren hivatásuknak megfelelő szerepet visznek-e? megvan-e a tanári karban az egészséges közszellem, az iskola ügyei iránt való munkás érdeklődés, a kellő egyházas és vallásos érzület? A hol ezekre nézve hiányt tapasztal, ott igyekezék az állapotok javítására hatni. Terjessze ki figyelmét a tanárok és tanulók között levő viszonyra, van-e atyai szeretet és jóindulat bennök tanítványaik iránt? A növendékekkel való bánásmódban kellő paedagogiai tapintatot tanúsítanak-e és a fegyelem eszközeinek használatában kellő mértéket tartanak-e?

c) A felügyelő ellenőrzi a tanárok képesítettségét, ideiglenes, helyettes vagy végleges alkalmazását s mind ezeket a minősítvényi lajstromban nyilvántartja, ellenőrzi a fizetések pontos kiszolgáltatását s oda törekszik, hogy a fizetés ne csak az egyházi törvényekően meghatározott minimumot elérje, hanem egyházkerületünk kívánalma szerint az állami fizetések színvonalára emelkedjék. Azon tanárookra nézve, kik alkalmatlanok hivatásuk kellő betöltésére, az iskolafentartó hatóságok előtt a nyugdíjazás érdekében kezdeményezőleg jár el; felügyel továbbá arra is, hogy a tanárok és az iskolafentartók a nyugdíj- és özvegy-árva intézetek iránt elvállalt és egyéb díjkötelezettségeiknek pontosan megfeleljenek.

d) Kísérje figyelemmel a nem kötelezett tantárgyak tanítását is, hogy t. i. minő kezekben van? eredményesen folyik-e? nem foglalja-e el túlságosan a tanulókat kötelezett tantárgyaik rovására? nem szaporítja-e a tanulók óraszámát a törvényes maximumon felül is? Őrködjék a felett is, hogy a tanárok nem adnak-e magán órákat tanítványaiknak a felsőbbség engedélye nélkül s ebből folyólag nem történnek-e visszaélések a tanulók osztályozásánál és a vizsgálatokon?

e) A magántanulók felvételére és vizsgálatára nézve fennálló rendeleteket és utasításokat lelkiismeretesen követik-e a tanárok? Kellő szigorúsággal járnak-e el ily esetekben?

f) A kézikönyvek megválasztásánál és változtatásánál a legnagyobb óvatosság és szakértelem kívánatos, s erre nézve a felügyelő a szaktanárokkal mennél behatóbban értekezék s járjon végére, hogy a könyveket nem változtatják-e keleténél sűrűbben, s az egyházkerület által engedélyezett, illetve kiadott műveket használják-e? A protestáns szerzők művei egyenlő belső érték esetében általánvéve előnyben részesíttessenek s a tanulók csupán a legszükségesebb könyvek tiszta példányokban való megszerzésére utasíttassanak.

(Vége köv.)

A dunamelléki ev. ref. tanárok nyugdíj-ügye.

(Folyt. és vége.)

Hivatkozok Szóts F. ur először az alapszabály 4-ik cikkére, mely azt mondja, hogy ha valamely tag tanári állásáról lemond, vagy ha más egyházkerület intézetébe távozik, megszűnik az együletnek tagja lenni és befizetett százalékát kamat nélkül visszakapja.

No kérem, ez úgy nem illik mi ránk, mint a református templomra a kereszt; mert tisztelettel kérdem: ki mond le a 48 tag között állásáról? Felelet: senki. Melyik távozik más egyházkerületbe? Senki. Hát milyen logikával lehet ezt ránk alkalmazni? Felelet: csak olyan, a mely nagyon téves, vagy nagyon erőltetett uton vindikál magának olyat, a mi nincs. Ugy, de mégis csak csinálunk valamit! Persze hogy csinálunk: átalakulunk, módosulunk, jogviszonyt változtatunk. A magunk befizetéseit, a mik itt a magunk és családunk jövőjének biztosítására szolgáltak, áttesszük egy másik gyámintézethez, hogy ott gyümölcsözzék és ott növekedjék ugyan arra a célra; vagyis más szóval, a mi mostani magánjellegű intézetünket fentartótestületünk kegyes engedelmével és pártfogásával átváltoztatjuk országos nyugdíjintézeté az állam engedélye és pártfogásával.

Méltóztassanak csak utánna nézni: az állami nyugdíj-törvény 3-ik §-ának utolsó bekezdése azt mondja, hogy ha egyes tanintézeteknél volnának már nyugdíjalapok, azokat az iskolafentartók első sorban az egyes tanárok által teendő befizetésekre használhatják, csak másod-sorban mondja: „vagy pedig más eredeti rokon célokra fordíthatják,” de hozzáteszi: „ugy azonban, hogy az egyesek által eddig teljesített befizetések visszatérítésére szerzett jogaik épségben tartassanak.”

Ezt mondja az országos törvény az olyan gyám-egyesületekről, a melyeket az egyes fentartó testületek alapítottak tanáraiknak.

A mi gyámegyletünk azonban nem a fentartótestületké, nem is az egyházkerületé, mert ők ahoz sem-mivel se járultak, hanem az édes magunké.

Már most kérdem, ha az országos törvény még a fentartótestületek által alapított gyámegylet tőkéjére is azt mondja, hogy abból első sorban a tanárookra és

fenntartótestületekre eső járulék fizethető be az államhoz; hát akkor, ha a tanároknak maguknak van ilyen gyámegyletük: vajjon annak a tőkéjét nem a legjogosultabban használhatják-e saját illetékeik befizetésére?

Kell-e ehhez commentár? Kell-e ehhez logika? Bizony nem kell ehhez egy csep se, olyan természetes, olyan jogos, olyan igazságos!

Ime ezt tesszük. És ezt megengedi a kormány, megengedi a törvény, meg fenntartó testületeink, csak jó collegáink óhajtják azt nagyon megnehezíteni!

E célból keményen hivatkoznak az alapszabály 25-ik §-ára, mely szerint az egyesület vagyona még felosztása esetében se osztható fel, hanem annak hasonló célra miként leendő felhasználásáról a gyámegyesületi közgyűlés véleményének meghallgatásával az egyházkerületi gyűlés határoz.

Bocsánatot kérek, de alkalmaztatási logikájuk ebben is nagyot botlik, mert tisztelettel kérdelem: ki akarja felosztani az egylet vagyonát? Csak azt akarjuk, a mit a memorandumjuk is tesz: elkülöníteni. Mi annak egy részét, és pedig hangsúlyozni kívánom, sokkal kisebb részét, mint a mennyi illetve, átesszük kezelés és gyümölcsötetés végett egy másik intézetbe az állami nyugdíjintézetbe.

Vagy talán nem hasonló célra használjuk?

Használhatnánk talán hasonlóbb célra is?

Ugyan kérdelem: van-e hasonlóbb cél, mint az „enyim az enyimhez, a mienk a mienkhez!” A memorandum szerint, úgy látszik van. Ott hasonlóbb az ő érdekük a mi pénzünkhöz, mint a saját magunké! Igaz: ez körülbelül a mai világ tudománya, de nem tanítja se a biblia, se az erkölcsi, se az országos törvény. Én azt hiszem, hogy ezt a t. collegák, mint a biblia mesterei csak tévedésből követhetik!

De rátérek a memorandum legkirivóbb számítására, a melyhez erős és önző fantázia kell kigondolni is, hát még követelésbe tenni!

Azt mondja ugyanis t. Szöts F. ur a 6 tanár nevében, hogy az özvegyek évjáradékainak biztosítása után az ő jogigényük biztosítása az első. Az pedig jelenleg fejenként 500 frt, tehát e célra kell nekik 23,000 frt s a már említett 12 ezerrel együtt e célra fog szolgálni összesen 33,500 frt. Aztán azzal az egy pár ezer forinttal, a mi ott marad, elmehetünk — Piriócsra! Ez más szóval annyit tesz, hogy habár mindnyájan derék, munkabíró fiatal emberek, tegyük meg őket, vagy képzeljük rokkantoknak és adjuk ki számukra a penziót!

Hiszen kérem az a mi mostani 500 frt penzióknak tulajdonképen csak a jövő reményében, tehát a levegőben van.

Hogy lehetne azt mindnyájunknak biztosítani?

Méltóztassék csak esetleg 6 embernek rokkantnak lenni, hogy hol lesz az 500 frtos nyugdíj igény?

Sőt legyünk vagy 10-en murkaképtelenek, nem leszál-e az a jogigény 50 frtra is?

Hogy lehet ilyennek a biztosítását követelni? Bizony csak egy kis comikummal, a mi még jobban kitűnik, ha megfordítjuk a caleidoscopot.

Tegyük fel, hogy most csak 6 theologiai tanár léphetne be az állami nyugdíjintézetbe, a többi pedig nem. Mit szólnának hozzá a t. collega urak, ha mi akkor 48-an azt követelnénk, a mit ők, hogy biztosítsák nekünk az 500 frt jogigényt, ha kilépnek? Mennyi lenne a 48-nak, ha 6-nak 23 ezer forint?! Ugy-e, hogy nagyon nevetségesnek találnák ezt a követelést? És a t. collegák ezt a nevetséges dolgot követelik.

De van abban a memorandumban még egyéb

valami is, a mit nem lehet elhallgatni. Az eddigiekről kimutattam, hogy alapos tévedésben szenvednek, de mit mondjak azon okoskodására, a midőn a számadatok sulykainak elvetésével másokat is tévedésbe akar hozni? a midőn bennünket a sok évi pénzveszteségért ilyen tételek kimutatásával vigasztal, hogy a fenntartó testület ugy is majd tizszer akkora terhet visel majd helyettük az országos nyugdíjintézetnél. Áll pedig szerinte ez a tizszer akkora teher a 48 tanár fizetése után beadandó 5%-ból, mely 3284 forint és másodsor a kerület összes tanintézeteinek növendékei után fizet 5154 frtot, tehát összesen 8438 frt évi járadékot!

No kérem, ha ez így volna, akkor a 48 tanár közül egy se léphetne be az állami nyugdíjintézetbe; mert azt jól tudja a memorandum t. készítője, hogy ilyen áldozatra a fenntartótestületek rá nem állának a mi szépségünkért. De hát nem is úgy áll a dolog, hanem úgy, hogy a legtöbb tanintézetben még az 5%-ot sem fizeti a fenntartótestület, mert abból 2%-ot, mint már említettem, a tanárok vállaltak magukra; a többit pedig, az 5154 frtot évenként tanítványaink fizetik.

Ez pedig egészen más dolog. Hogy lehet erre azt mondani, hogy a fenntartótestület fizeti? Más dolog ám fizetni, és más beleegyezni, hogy más fizessen. Megengedni a fizetést másnak: ez könnyű dolog, de fizetni nehéz dolog. Ha egynek veszik: próbálják magukra alkalmazni és ugy bizonyítani. De ugy oda dobva nem lehetett más célzata, mint az „ignotos fallit, notis est derisui“ elvénel fogva az egyházkerület egyes tagjait, az ő nem is jogos, nem is igazságos, nem is méltányos kívánságuknak a pártolására hangolni.

Mindezekkel azonban ugy járt az előterjesztés t. szerkesztője, mint Tháles a híres régi bölcs, a kiről írva van, hogy a mig a nagy égnek tűzét csodálva nézi, be hulla egy verembe. A t. szerkesztő ur is, a midőn fejtegetése közben csak a 6 theologiai tanár furcsa és nem jogos követeléseire gondolt, az alapszabály magyarázataival, — mint kimutattam — bele esett az önző tévedés és következetlenség sötét vermébe.

Ezekután hirdetem és állítom, hogy az ő kívánságuk a 48-al szembe nem is méltányos nem is jogos.

Nem méltányos az elmondottakon kívül azért sem, mert ők az egylet tőkéjéhez fennállása óta nem több, mint 1751 frtot fizettek be, mig a 48 befizetése 45 ezer 800 frtra megy.

Nem méltányos azért se, mert soha semmi szolgálatot se teljesítettek az egylet tőkéjének a kezelése körül, mert hiszen azt, kivált kezdetben, ingyen kellett teljesíteni. Kik fáradtak hát körülte? Az a 48, a kiket most szívesen kisémmiznének belőle. Hjah! kérem még a házasfeleknél is ki kell adni a hozományt, ha elválnak. Ez az igazság.

De jogtalan is az ő követelésük, mert olyan §. nincs, a melynek alapján ilyen követelést támaszthatnának.

Aztán ezt a változást országos törvény idézi elő, melyre a mi csipetnyi alapszabályunk nem számíthatott.

Azt pedig méltóztatnak tudni, hogy rendkívüli okok, rendkívüli okokat szülnek.

Ime ezeken az utakon és módokon kívánnak t. collegáink igen jó vásárt csinálni magoknak. Ez a törekvés nem mondom, — bennünk is meg van, — csak hogy mi az egyenes uton, az igazság és méltányosság útján kívánjuk azt elérni.

Mikor ugyanis a 48 tag az ő jogigényének kielégítésére 20 vagy 23 ezer frtot kívánva 77,000 frt tőkéből, vagyis mikor azt mondja: maradjon a benmaradóknak

sokkal több, mint a mennyi őket illeti, vegyünk el mi sokkal kevesebbet, mint a mennyi minket illet, kérdem: az emberi méltányosságnak nem a legszebb vonása van-e ebben kimondva?

Bizony az. Azontul már csak ajándék vagy könyöradományról lehet szó, ha önként történik, ha pedig nem önként: akkor erőszakról. Ajándékadásra, mi szegények vagyunk, de meg vagyok győződve, hogy a t. nagy kisebbségben levő kartársak se fogadnák el.

Hogy pedig akaratunk ellenére elvegye tőlünk a vagyonunkat akár egyházi, akár világi hatóság: engedjék meg, hogy ezt egyenesen kétségbe vonjam. Még kevésbé hiszem azt, hogy az egyházkerületi közgyűlés az ő szegény gymn. tanárainak 27 éven összerakott s fáradtsággal szerzett keresményéből szándékozná a theologiai tanárok részére nyugdíjalapot teremteni! Ilyet feltételezni se szabad!

De nem is lesz köztünk perosztó törvényre szükség, ha megértjük egymást, ha a tények valódi mértéke szerint gondolkozunk. Ezt kívántam én megmutatni ez előterjesztésben, a melyre szívesen veszem a czáfolatot. De mindenesetre értsük meg egymást, hogy legyen jó egyetértés közöttünk!

Nagy-Kőrös, 1894. december 27.

a 48-ak érdekében
Vass Sámuel.

Az igaz hazafi és igazi lelkipásztor szellemi képe.

Halotti beszéd (oratio) Könyves Tóth Mihály felett, tartotta *Balogh Ferencz* hittanár 1895 február 6.

Szomoru Halotti Gyülekezet!

Engedve az agg lelkipásztor óhajának, hogy én tartsak sírjánál beszédet; engedve az erős jellemek iránt érzett hódolatomnak, az idő zord volta miatt nem a nyílt sír felett, hanem e templom boltjai alatt rovon le kegyeletes kötelességemet, — végső bucsút venni ez ősi egyház leghosszabb szolgálata lelkészétől, kit pályája közepén kezdtem mint ifju ismerni és azóta a tisztelés és vonzódás mindig erősebben fejlett bennem, mert érdemeit fokozódnai tapasztaltam.

A romok sokszor többet mondanak, mint a fényesen álló oszlopok, mert könyveket facsarnak a szemekből és azon bús sóhajt fakasztják fel az érző emberi kebelből: „Ez hát a vég! ez hát a vég!” (Tennyson). 1836-ban szólalt meg Debreczen templomában az a *predikátori hang*, mely két év hiján 60 hosszú éven át — maga egy embernyi életidő — úgy volt ismerve országszerte, mint az ékesszólás húrjának rezgése, mely zengés templomban, szabad ég alatt, táborban, börtönben, gyűléstermekben, családi, társas és magánkörökben ható volt, lebilincsel, magával ragadott. E hang elnémult s átvette annak szerepét a hálás emlékezet, mely a történelem bérczeiről, a századokról zengi vissza, hogy az elhunyt predikátornak nagy elveket, eszméket és tetteket védő szavai kiegészítő részt képeznek a hat évtized alkotó intézményeiben.

Álljunk meg a válás bús pillanatában, a jelen is a történelem tükre lévén, fogjuk fel bele és vele a nyitott bibliás koporsóban nyugvó alaknak *ssellemi képét*, felmutatva őt, mint *igaz hazafit* és *igaz lelkipásztort*.

I. Könyves Tóth Mihály mint *igaz hazafi* kitörölhetetlen emléket hagyott maga után. A honszerelem égett keblében végső leheletéig, a nemzet legnagyobb napjaiban pedig vezúvi erővel tört lángokban elő. Az 1848. év tavaszt lehelő napjaiban ő magyarázta apostoli ajak-

kal Debreczen jó népének a szabadság evangéliumának sarktételeit épen e templom boltozatai alatt, szűk volt a hely a hallgatók részére, ezer és ezer példányokban és házról-házra szétterjesztve mentek ki „népszerű beszédei.” Egyiknek alapigéje volt „A szabadságban álljatok meg.” (Gal. 5. 1. 5.) a másiké „A ki betekintend a szabadságnak tökéletes törvényébe és megmaradand abban, az boldog lesz.” (Jakab 1. 25.) Midőn a zivatar védelmi tette hívta a hon hű fiait, ment ő is világosítani, lelkesíteni és gyulasztani, s a skót reformator (Knox) vas jellemével „emberi arc előtt nem félemltet meg.” Mintha ez angol történet író (Froude) róla is vette volna a britt történelem által igazolt ama tételt „a kálvinismus az a szellem mely feltámad minden igaztalanság ellen.” Mint hadi zászló és hadi kürt lengett és zengett a hont védő hősök táborában.

Hajh! de az emberiség történetének kérlelhetetlen törvénye szerint minden haladás drágán váltandó meg; Debreczen ifju költője (Kovács Gyula) szerint „e föld a vértanuk hazája, hol minden eszme áldozatra vár.” Ujra igazolódott nálunk is a majd négy ezredéves bibliai történet, hogy az egyiptomi rabság és szabad hazakanaánja közt veres és véres tenger fekszik. Népek vették körül a sirt, „hol nemzet sülyedt el.” — Bekövetkezett az ujkori *gyászévtized*, a vérpad, számkivetés és rabbá tett lelkészek kora. Különös véletlen kegyelem folytán Debreczen lelkésze halál öle helyett börtön fenekére vettetett, mint egykor Jeremiás és Dániel próféták.

Cseh- és Morvaország várbörtöneiben — annyi jelesekkel és hü honfiakkal — hét évig szenvedett elszakadva anyjától, gyermekeitől, testvéreitől, nyájától, mindentől. Vele maradt a hit és remény, a biblia és zsoltár, ezek vigasztalásai mellett lelke meg nem törött. Ez a fogság volt az ő arabiai pusztája, anélkül hogy valaha ez arany borju vagy bálványok előtt meghajolt volna. Az Ur az igazság fejedelme, az Ur feltámadás királya intett a magánlakó Ilyésnek, s ennek kérésére „elég már oh Uram!” — emberi események kulcsával — Isten kezében a nagy események kulcsok, új idöket megnyitók — ki szabadította őt fogságból és szerető övéi 1856. április 11-én itt Debreczenben keblökre ölelték a szenvedések tövis koszorúja által felavatott igaz hazafit.

A szabadság kiterjesztését és megtestesítését *egyházi téren* is követelte, alkalmazta és vívott azért. A debreczeni egyháztanácsban (1848-ban) a nép képviselő elve alapjára állt, melyet épen ő egyházi beszédében „fenséges szülöttnek” nevezett. A ő követeléseire is újjá szerveztetett az egyháztanács a presbiterianismus alapján. Utolsó erejéig az önkormányzat hive maradt. A polgári és egyházi szabadság iker testvérek, tehát mindkét talajon — vallásin és polgárin — ő egy elvnek hódolt. E kettős szabadság összeolvadt jegecze az ő jellemképeinek gyémántköve.

II. Könyves Tóth Mihály, mint *igaz lelkipásztor*. Debreczen a reformációtól és Méliustól fogva — több, mint 3 évszázadon át — szakadatlan sorozatát tünteti fel a minden tekintetben nagy papoknak. Ha volna oly emléksarnok, hol képeik, szobraik őriztetnének, nem találatnék egy évtizedről sem üres fülke megfelelő kép nélkül. Lelkileg ily csarnok a történelem.

Midőn föllépett az ifju lelkész 58 év előtt Szoboszlai mellett, kitől a szónoklás művészi titkait tanulhatta, majd Budai Ézsaiás megfigyelésénél, ki a tanügy terén a kollégium második ujra szülője volt: oly két nagy alak közt foglalt helyet, hogy nem volt könnyű felküzdeni magát. Komoly előtanulmányok és felülről nyert talentumok alapján — mert nemcsak a hit, elme-erő, hanem

minden Isten ajándoka — csakhamar Debreczen leg-hallgatottabb hitszónokává lett, mit igazol az, hogy a nagy alkalmakkor ő vele fejeztették ki a közérzet és közfájdalom bús hullámzatát. Ő temette el (1839-ben) nagyszabású, a tudomány erejét ecsetelő beszéddel a kollégium második jogtanárát, Dobrossy Jánost; a főbíró és főgondnok, az elsőrangú városi tanácsosok felett ő tolmácsolta a bibliai szövegeket és méltatásokat.

A szabadságharc leveretése utáni keserves korszakban lezártak ajkai 7 évig, kiszabadulása után sem engedte meg az akkori kormány, hogy lelkészi állomásaiba visszalépjen, e másik hét év is a kényszer hallgatásé volt, ez idő alatt egyház, kollégium és kerületnél kapott kisebbségi alkalmazást, hogy munkája után élhessen. Ekkorra esik irodalmi működése, szó helyett tollal dolgozott. Az újkori gyász évtized (1849—1859) bezáró évében egyházunk önkormányzatát fenyegető Nyílt parancs (patens) viharrejtő felhőt borított felénk, a Balogh Péterek és Révészék méltó elvtársként, a fontos püspöki irodában, tanácsosul és tollával tett szolgálatot. A felhő elhúzódása után az új alapvető debreczeni konventen (1860), mely a népképviselő elvét egyházunkban országosan keresztülvitette, ő lett e konvent egyik jegyzője.

Végre ütött a *hazára* nézve is a jobbra fordulás órája, az európai események Istenkéz által forgatott hatására az eddig bevehetlen erődök engedtek, a zarak felpattantak, a sirból — hol nemzet sülyed el — a halottnak vélt Lázár: a magyar alkotmány, — az 1848. vívmánya kikelt, feltámadott. — A lelkészi pályd sorompója felnyílt Tóth Mihályunk előtt, Debreczen református népe visszahelyezte őt, most meg éppen egyháza érdekében s a patens ellen kitartó püspököt tisztelő érzete miatt átengedte szülőföldön jogos állomását neki. Vete-kedve hívták meg egyházherületeink mindenikébe fényes gyülekezetek, e meghívások az ő érdemének legszebb elismerései és méltatásai valának. A karczagi gyülekezet hívását fogadta el. Ez emelkedő népes egyház hallotta 7 éven át az ő lelkészi szavait, látta rendező erejét s az egész egyházmegye, esperesének megválasztván, tapasztalta kormányzó képességét. Mint kunsági esperes elnökölt (1868-ban) azon a tiszántuli nagy értekezleten — 15 tanárkar képviselői jelenlétében — mely e collegium magasabbra fejlesztésének zászlaját kibontotta, az egyetem eszméjét megpendítette. Most mint később a tanügy terén, egyháza mezején, mint a nevelésügyi szakosztálynak holtig elnöke, az egyház árváinak gondozója, bizottságokban, főiskolai vizsgákon, sőt magán körben, egyes tanárokkal érintkezésben szórta a Buday Ézsaiástól kapott szikrákat, — és az *angol* nyelv tan-székének rendszeresítését keresztül vitte, — maga is lángkeblű barátja lévén azon vallásos és szabad nemzetnek, intézményeinek, annyira, hogy egyszer a költői lanthoz is nyult, hogy magyarra fordítsa a britt nép „nemzeti dalát”, hiszen lelkében viszhangzott annak szava, mit szeretett nemzetére alkalmazni, „britt nép. rabbá nem lesz soha.” (Csokonai album. 1861.)

A 3-szor hét évi viszontagságok után nyerhette őt vissza Debreczen 4-edszer választás után a maga lelkésziül. A nagy templomban (1871. július 23.) tartotta „székfoglaló egyházi beszédét” oly igaz keresztyén tartalommal, hogy az éppen akkor dúló szélsőségi theologiai szelek között, a szilárd és inghatlan alapra visszahelyezkedésnek lett sszószólójává és irányzójává. Meg volt hatva, mert hálás szavai szerint „megjutalmazták őt azzal, hogy a hol kezdette életét, lelkészi hivatalát, ugyan ott végezhesse azokat.” Ugy történt. Beszéde végén

az Élő Szegettkő — akiről prédikált — felemelte őt látnoki magaslatra és így szólt: „Dicső és magasztos jövő vár e nagy magyar város népére.” Az Ur megengedte, hogy megint szemlélhesse két hét éven át a jövő lépcsőzeteit és izezeteit. Soha sem feledte, hogy puritán jellem és biblián alapuló hit volt 300 év zivatarai közt az a drága kincs, mely a reformátor (Huszár Gál) régi szava szerint Debreczent a „mennyei tudomány lámpásává” tette, ezért maga állt a kütdötségek élére s patriarchai ihlettel a nem ingadozás, hű maradás és következetesség elveit képviselte a vallástan terén; mert szerinte is: „a bölcsészet örök keresés, a vallás végleges megoldás” (Lavisse Ernő, *Revue des deux Mondes*. 1886.) a bölcsészet mozgat, a vallás megnyugtatni tartozik. — A vihar csakugyan elmúlt a hit-tudomány mezején, az evangéliumi építés vetései kezdenek zöldelni.

Ő magyar *Bossuet* volt de protestáns kiadásban, mű szónok mint amaz, csakhogy míg amaz az ország jogait tipró trónt s a hugonották véres üldözését szolgáló lélekkel magasztalta, addig ő az ország alkotmányos és lelkiismereti szabadságáért emelte fel mindenkor független lélekkel ékes szavát; míg amaz Versaillesben királyi fénykörben uszott, ő puritán egyszerűség feddhetlen alakja maradt holtáig a debreczeni parochián.

Mint *emberről* elég és legszivemelőbb annyit mondani: szüleit, az ő szabadulását megért édes anyját tisztelte hiven, gyermekeit, testvéreit szerette példásan, az isteni törvény hű teljesítése jutalmául látszott a kegyelem szivárványa felragyogni élete egén: hosszú, hosszú, időt engedett neki a szeretet ura, Istene.

Búcsút vesz töletek szeretett gyermekei! főleg tőled az Ilyés-i palástot magadra öltött Elizeusa! Búcsút vesz töletek szeretett testvérei! Kivált tőled, ki mindig e városban éltél, kinél annyi boldog napokat töltött, ki a kollégium anyagi ügyeivel foglalkozol s annak nagyságát szíveden hordozod; töletek számos unokák! és családhoz tartozó hölgyek, főleg tőled, a ki utolsó éveiben apadhatatlan hűséggel ápolád. Mint mindig, most is áldást esd mindnyájatokra.

Búcsút vesz a tiszteletes lelkész kartól, nagy-érdemű kartársaitól, kik őt, mint korban fejöket tisztelték, szerették, végső éveiben gyöngédség, méltány és barátság becses jeleivel halmozták el. Búcsút vesz e fényes anyagyülekezettől, a reformáció régi oszlopától, annak presbiteriumától, mely magát és multját is megtisztelte: az egyház halottjának nyilvánítván őt. Búcsút vesz szülő szép városától, annak fejeitől és népétől, e városnak polgára volt ő és ékessége, virulást kíván annak. Búcsút vesz az ő kollégiumtól, hol tanult, melyért lángolt s nagyságára közremunkált; és annak tanáraitól, kiket mindig méltányolni tudott és tisztelt, maga is a tudományok csaknem minden ágának kedvelője lévén.

És most bocsássuk az agg *Simeont* utolsó útjára, kire ráillik az angol nagy költő szava „soha sem adta el az igazságot a perc hasznáért; a kötelesség útja a dicsőség útja” (Tennyson). Nyugodjék csendesen azon dombok alatt, hol a reformátorok: Mélius, Kálmáncsai, és Debreczen egyházi, polgári, tudományos annyi nagyjai pihennek. Maradjunk hívek kötelesség tudó és Isten imádó jelleméhez. Hű szolgája lelkét ölelje fel az élet örök Úra a mennyei hajlékokba, minket pedig készítsen, hogy hű fiaknak és hű leányoknak találtassunk a mennyei Atya országában. „A hulla nem utolsó alakja az embernek” (Bossuet). mert az apostoli tanítás szerint a halál után dicsőbb alakba öltöztetünk. Amen.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Rövid hírek.** *Allamtikkárrá* a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnál *Zsilinszky* Mihály zólyom-megyei főispánt nevezték ki. — *Schneller* István helyére, a ki a kolozsvári egyetem neveléstani tanszékére nevezetett ki, *dr. Masznyik* Endre theolog. tanár tétetett meg ideiglenesen a pozsonyi theolog. akadémia igazgatásával. — *Dr. Kiss* Áron, a budapesti paedagogium jeles tanára, főt. *Kiss* Áron püspök fia, mint miniszteri biztos, a helybeli népoktatási intézetek, különösen a főisk. tanítóképezde meglátogatása céljából városunkba érkezett. — *K. Tóth Kálmán* testvéreivel együtt 100 frtot adott át a debreczeni egyháznak elhunyt édes atyjok nevét viselő alapítványhoz való csatolás végett. — *Dr. Kecskeméthy* István volt paksi lelkész, a ki a jövő tanévben megnyitandó kolozsvári theol. fakultás tanárává választott meg, a folyó második félévre Nagy-Enyedre hívatott be, a honnan az iskola év végén költözik át Kolozsvárra. — *Czinke* István erdőbényei lelkészt emlegetik a Terhes Pál halála folytán megüresedett rima-szombati első lelkészi állomásra jelölt gyanánt. E fényes ev. reform. egyház alig tehetne szerencsésebb választást.

— **A debreczeni ev. ref. főiskola jogakadémiáján** ujonnan felállítandó tanszékekhez, újabb megállapodás szerint, a következő tárgyak lennének kötve: az egyik tanszékhez: *egyházjog és európai egyetemes jogtörténet s magyar alkotmány- és jogtörténet*; a másik tanszékhez: *törvénykezési eljárás és kereskedelmi s váltójog*. E beosztás nemcsak didaktikai és tudományos szempontból, hanem az országos beosztással való megegyezésénél fogva is egészen helyes és megfelelő. Kívánatos már most, hogy teljesen alkalmas, szakképzett s tudományra való egyének legyenek e tanszékekre megnyerhetők.

— **Könyves Tóth Mihály** elhunyt alkalmából pótlólag megemlítjük még, hogy a haláleset napját követő reggelen rendkívüli presbiteri közgyűlés tartatott, a hol *Kiss Áron* püspök a meghatottságtól remegő hangon tett jelentést a gyászetről, azzal kezdvén beszédét: „Leesett a mi fejünk koronája!” Az egyháztanács kimondotta, hogy a boldogult jeles férfit saját halottjának tekinti, a temetést rendezi s a költségeket viseli. A rendezés végett bizottságot küldött ki. Az elhunyt emlékét jegyzőkönyvében megörökíti, s az elhunyt kívánságához képest koszorút a koporsóra nem tesz, hanem annak idejében a megboldogult emlékezetét fentartó alapítványhoz hozzá fog járulni. — A temetés másnap, febr. 6-án óriási részvét mellett ment végbe, az u. n. Kistemplomban. A vidéki lelkészi kar köréből is számosan jelentek meg; ott láttuk többek között *Dávidházy* János debreczeni és *Szeremley* József alsó-szabolcs-hajduvidéki espereseket, *Gulyás* Lajos kisújszállási, *Györy* Lajos kenderesi, továbbá *Kiss* Ferencz, *Vértessy* Mór, *Elek* István lelkészeket stb. A főiskolai énekhar gyászdala s a „Te benned biztunk” éneklése után *Zsigmond* Sándor szoboszlói lelkész mondott magas szárnyalású és meghatározó szép imát; utána az elhunyt kívánságához képest *Balogh* Ferencz főisk. hittanár tartott oráció, melyben élénk színekkel s meleg szónoki előadással rajzolta meg a kitűnő lelkész és hazafi képét. E beszédet lapunk más helyén egész terjedelmében közöljük. A gyászszertartás után a tisztelő hívek nagy tömege kísérte az egyszerű, csupán a bibliával diszitett koporsót a Kossuth-utczai temetőbe, örök nyugalomra.

— **A sárospataki főiskola fejlődése.** Említést tettünk annak idejében a tiszáninneni ref. egyházkerület azon intézkedéseiről, a melyek által a sárospataki főiskola tanárainak anyagi helyzetét korpótlékok rendszeresítése által lényegesen javította. Ez intézkedések a folyó 1895 január elsejétől mentek foganatba, s méltók arra, hogy mint az illető kerület áldozatkészségének s a tanügy magasabb érdekei iránt való ritka érzékének szembetűnő bizonyítékai, minél szélesebb körben tudomásra jussanak s példaadásul szolgáljanak. Ugy az akadémiai, mint a gymnasiumi tanárok részére négy 100 forintos ötödéves korpótlék tétetett visszamenőleg folyóvá, úgy, hogy hat akadémiai és hat gymnasiumi tanár fizetése egyszerre 400—400 frttal, vagyis 2000, illetőleg 1800 frtra emelkedett, két akadémiai és két gymnasiumi tanáré 300—300 frttal, két akad. és egy gymn. tanáré, 100—100 frttal, az énektanáré 50 frttal. A fizetések ily rendezése s főiskolai pénztárt 5550 frt új kiadással terhelte meg. Ezenkívül a főiskolai jogigazgató fizetését 1400 frtra, a főiskolai pénztárnokét 1200 frtra emelték, a gymn. igazgató tiszteletdíja 400 frtban, az orvos fizetése 1000 frtban van megállapítva, s ennek fejében az orvos köteles nemcsak a tanulókat, hanem a tanárokat s azok családját, sőt az iskola szolgálait is teljesen ingyenes gyógykezelésben részesíteni. A tanárok fizetéseiket évnegyedenként előre kapják s nyugtáik után a bélyegköltséget a főisk. pénztár fedezi. A tanárok gyermekei egyházkerületi határozattal vannak régi idő óta felmentve a tandíjfizetés alól. Mindezekből tanulság az, hogy szélesebb látással, elfogultság nélkül még a lehetetlenséggel is megtudunk birkózni; míg ellenben, krajczáros politikával, ócskaságainkat takargató nagy czimtablákkal tüntetni lehet, de elérni nagyon keveset, főleg ha jóakaratu munkánktól nem tudjuk távol tartani a kaján irigység ramboló méregcsöppjeit s az elfogultság megtevesztő tanácsait.

— **Lapunk olvasóit** az előfizetési díjak beküldésére tisztelettel kéri a kiadóhivatal.

TARTALOM-JEGYZÉK: Dr. Berzeviczy és a debreczeni egyetem. Dr. Öreg János. — Az „Uj gondolat...” felújítása. Veress Imre. — Tárcza: Uti emlékek. Sinka Sándor. — Tanügy: Javaslát a gymnasiumi felügyelő utasítása tárgyában. — A dunamelléki ev. ref. tanárok nyugdíjügye. Vass Sámuel. — Az igaz hazafi és igazi lelképásztor szellemi képe. Balogh Ferencz. — Különfélék. — Hirdetés.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.

Pályázat.

A nagy-szalontai ev. ref. egyházmegyében levő *gyantai* ev. ref. egyház lelkészi állomása lemondás folytán megüresedvén: arra ezennel pályázat hirdettetik. Ezen lelkészi állomás javadalma egyházhatósági értékelés szerint 1000 frt o. é., úgy hogy ezen egyház, a tiszántúli ev. ref. egyházkerületben, II-ik osztályu.

Megválasztott lelkész az e. megyei lelkészi gyámintézetnek jogos és kötelezett tagja lesz, s mint ilyen, hivataloskodása első évének folyamán 420 frtot köteles fizetni az egyházmegyei lelkészi gyámintézet pénztárába kegyeleti átalányul, s állomását f. évi április 25-ikén foglalja el.

Pályázni kívánók, minősítvényöket, pályázati kérvényök kapcsában f. é. márczius 8-ikáig *Szell Kálmán* espereshez N.-Szalontára küldjék be.

Debreczen, 1895. február 8.

KISS ÁRON
püspök.